

ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Декоративно-прикладне мистецтво стало об'єктом мистецтвознавчих та педагогічних студіювань з другої половини минулого століття. До ХХ ст. наука про декоративно-прикладне мистецтво зародилася й розвивалася, насамперед, у плані вивчення археологічних старожитностей, дослідження пам'яток минулого. Починаючи з середини ХІХ ст., об'єктом дослідження стають народні промисли. Прогресивна громадськість прагне зберегти їх безпосередньо у побуті, знайти шляхи підтримки кустарного мистецтва, що витіснялося капіталістичною промисловістю. Відбувається процес нагромадження фактологічного матеріалу, формування критеріїв наукової його оцінки.

Проведені дослідження, публікації цього періоду були присвячені, в основному, вивченню території, діалекту, фольклорному матеріалу. Народне мистецтво, народні промисли та їхній педагогічний потенціал залишалися поза увагою дослідників. І.Франко вважав, що такий стан справ пов'язаний з невідповідністю української інтелігенції до подібних досліджень. Він зауважував, що "перший ступінь, перша прикмета раціональної освіти знати своє найближче оточення, знати минуле і сучасне свого народу і відчутти себе живим і свідомим членом живого, свідомого і об'єданого організму" [4, 116].

Українські народні традиції, що виникли у давні часи, завжди виконували важливу педагогічну функцію, зокрема сприяли вихованню у дітей високої духовності, старанності, чесності.

У народознавстві прогресивні діячі культури й науки вбачали важливий засіб національного виховання молоді. І.Франко вказував, що краєзнавство у Німеччині, Данії, Швеції становить один із найважливіших предметів шкільного навчання. Кожна провінція має велику краєзнавчу літературу, яка дає змогу кожному детально познайомитись з краєм, його історією, пам'ятками. Вивчення та дослідження галицького краєзнавства розпочалось приблизно з 1870 року, правда, дослідження ці не завжди спиралися на правдиві цифри і не вичерпували теми навіть в окресленому обсязі. З усіх намічених тем для дослідження: історія політична, історія розвитку державних інститутів, історія наук та історія промислу, найслабше досліджувалось якраз останнє. З цією метою створюється спеціальна комісія у справах крайової промисловості, а при ній — бюро з промислової статистики, яким керував Т.Рутовський. Завдяки його старанням було видруковано низку цінних монографій про окремі галузі крайової промисловості (деревообробна промисловість та ткацтво), в яких на основі архівних і офіційних матеріалів зображено історію розвитку або занепаду народних промислів, статистику їхнього сучасного стану [4].

Важливе значення для вивчення проблем, пов'язаних із збереженням народного мистецтва та промислів, має дослідницька діяльність музейних, господарсько-кооперативних, етнографічних товариств, їхніх голів, президентів, магістратів на царині розвитку і розбудови народних промислів, їхньої культурно-економічної інфраструктури.

На початку ХХ ст. створюються окремі товариства, клуби, гуртки, які займаються питаннями збирання, зберігання декоративно-прикладного мистецтва та народних промислів, їхньою популяризацією. Це товариство і музей "Бойківщина" в Самборі (1928), "Верховина" в Стрию (1931), "Етнографічне товариство Подкарпатської Русі" в Мукачеві. Вони залучають до збору і вивчення пам'яток народної матеріальної та духовної культури багатьох представників передової інтелігенції. Важлива збиральницька, дослідницька діяльність у цих товариствах етнографів В.Кобільника, М.Скорика, Л.Дем'яна та ін. Невід'ємним компонентом науково-дослідницької діяльності вчених було вивчення психолого-педагогічної суті народних промислів, традиційності декоративно-прикладного мистецтва.

З метою збереження та вивчення народного мистецтва створюються приватні колекції вишивок, комплектуються збірки музеїв, що відкриваються в ряді міст України. Це музей художньої промисловості (1874) та етнографічний музей при Науковому товаристві ім. Т.Г.Шевченка (1895) у місті Львові. За активного сприяння таких культурних діячів, як

М.Біляшівський, О.Сластіон, Леся Українка фонди музеїв Львова поповнилися збірками з центральних районів України. Внаслідок цього відзначаємо інтерферентні впливи загальноукраїнського мистецтва на бойківські промисли, всеукраїнського менталітету на бойківську психологію.

Завдяки великій збиральницькій роботі, проведеній громадськими організаціями, цінні пам'ятки народного побуту і культури бойків, а також документальні матеріали з етнічної історії зберігаються сьогодні у Львівському історичному музеї, Закарпатському краєзнавчому музеї, Дрогобицькому, Самбірському, Стрийському та Івано–Франківському музеях.

Збирання, зберігання, популяризацію народних промислів проводили товариства "Просвіта", "Педагогічне товариство", "Союз Українок".

Заснований у 1893 р. у Львові Клуб руських жінок, членами якого були Г.Шухевич, О.Франко, О.Гарасимович, започаткував програму збереження й популяризації народного мистецтва. У 1884 р. Клуб у співпраці з польськими жіночими організаціями збирав фонди й експонати для загальногалицької виставки народного мистецтва. Спільними зусиллями була видана книжка з українськими народними узорами, яка здобула на виставці першу нагороду [1]. Здобутки руських дам і Клубу руських жінок у Львові дали поштовх до створення інших організацій та кооперативів, шкіл для жінок, де можна було навчитись ремеслу.

Важливу роль у громадському, економічному та політичному житті в Галичині відіграв "Союз Українок". У 1923 році Союз реорганізував господарський відділ у незалежний жіночий кооператив "Українське народне мистецтво", завданням якого було сприяти розвитку народного мистецтва й кустарної промисловості, зокрема у бідних гірських районах. Він мав 17 філій на Гуцульщині та Покутті. Кооператив створив ринок для занедбаного виробництва мистецьких виробів і цим зробив свій перший свідомий крок на шляху збереження традиційного мистецтва й пристосування його до сучасного стилю життя. Через неконкурентоспроможність польської продукції влада завдавала постійних перешкод їх роботі. З 1925 року Союз почав видавати ілюстративний місячник "Нова хата", де друкувалися зразки одягу, прикрашеного традиційною вишивкою, та інтер'єр сучасних будинків, прикрашених вишитими виробами, килимами, різьбленими предметами. Газетом "Союзу Українок" у сільській місцевості було "Вертаймось до своєї ноші й звичаїв" [2].

У 1938 р. з ініціативи "Союзу Українок" у Дрогобичі відбувся "Вечір звичаїв і показ ноші". На вечорі, крім обрядів, було продемонстровано народні костюми Тернопільщини, Гуцульщини, Поділля, Волині та Полісся [2].

З метою заохочення сільських жінок та дівчат до навчання секцією "Господиня" у Дрогобичі було організовано День української господині. На цьому святі кращі господині демонстрували свої вміння шити і вишивати. До того ж "бралось під увагу гігієну, чистоту і прикрашування хаги, варення, печення, плетення потрібних у господарстві речей, догляд за домашніми тваринами, розумне зужитковання продуктів і вигідний збут надвижків домашніх продуктів" [2, 526]. Секцією було організовано ряд курсів у селах з метою надання жінкам фахової освіти.

Товариства "Союз українок", "Просвіта", "Жіноча доля" брали активну участь в організації фахових шкіл та курсів для жінок. Такі курси функціонували у Комарному, Стрию, Дрогобичі, Самборі, Бориславі. На цих курсах вчили шити, вишивати, ткати [3, 17].

Для покращання та підвищення професійної підготовки деякі жіночі організації посилали на навчання найталановитіших учениць. Після закінчення курсів курсантки отримували свідоцтва, що давало можливість працювати у майстернях.

Збереження народного мистецтва та його наукове дослідження і педагогічне втілення було серед головних завдань товариства "Просвіта", основними постулатами діяльності якого були: відродження і примноження національної культури, духовності та добробуту українського народу в усіх ділянках суспільного життя, проведення широкої культурно–просвітньої діяльності, сприяння відродженню історико–етнографічного середовища.

Для здійснення своїх статутних цілей Товариство засновує і утримує народні музеї, бібліотеки, організовує народні, ремісничі та промислові школи, організовує курси для неграмотних та курси промислові, домашнього господарства, сприяє організації мандрівок,

екскурсій з метою пізнання історії і культури, просвіти народу в Україні, організовує ярмарки, виставки, здійснює видавничу діяльність.

Головний відділ товариства "Просвіта" заохочував молодь до навчання у фахових школах стипендіями. Вперше у 1907 р. головним відділом "Просвіта" був оголошений конкурс на шість таких стипендій. Від того часу до 1914 р. "Просвіта" вислала 40 стипендіатів на студії хліборобства, молочарства, жіночого господарства, переважно, в західні краї австрійської монархії та за кордон, до Західної Європи. Всього "Просвіта" станом на 1928 р. мала 62 стипендіальні фонди.

Підшукавши кваліфікованих спеціалістів та підготувавши нових на закордонних студіях, "Просвіта" приступила до заснування своїх власних фахових шкіл, перших українських фахових шкіл взагалі. Серед них:

- господарська школа в Миловані, організована у 1909 р. з терміном навчання шість тижнів;
- жіноча школа домашнього господарства в Угорцях Винявських, організована у 1912 р. з терміном навчання п'ять місяців;
- торговельна школа, організована у 1911 р. зі строком навчання два роки.

У 1907 р. "Просвіта" організувала акцію курсів для неграмотних. Після свого утворення дала початок ремісничому товариству "Побратим" та розпочала серію видань на допомогу господарю.

На нашу думку, дослідження діяльності товариств, які функціонували на зламі ХІХ–ХХ ст. і пов'язані із проблемою збереження мови, традицій, культури, мистецтва та популяризацією їх школою і сім'єю, є актуальним у наш час, оскільки чимало документів і матеріалів з незалежних від дослідників причин були недоступні. В окремих роботах однобічно тлумачились історичні факти, фальсифікувалась історія, роль і діяльність українських товариств, необ'єктивно розкривалась роль церкви, персоналій у відродженні та популяризації народного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богачевська–Хом'як М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України, 1884–1939. — К.: Либідь, 1995. — 424 с.
2. Дрогобиччина — земля Івана Франка: Збірник географічних, історичних та етнографічних побутових і мемуарних матеріалів. — НТШ. Український архів. Т. XXV. — Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто, 1973. — 856 с.
3. Нарис історії "Просвіти" / Р.Іваничук, Т.Комаринець, І. Мельник, А.Середяк. — Львів–Краків–Париж: Просвіта, 1993. — 232 с.
4. Франко І. Галицьке краєзнавство // Зібрання творів: 50-ти т. — Т. 46. — Кн. 2. — К., 1985. — С.116–447.

Лілія ПРОЦІВ

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНГРЕС ТА МИСТЕЦЬКЕ ВИХОВАННЯ В ГАЛИЧИНІ

Історія української педагогіки ще містить чимало подій, значення яких для розвитку вітчизняної педагогічної думки та освіти до кінця не з'ясовано. Однією з таких подій був Перший Український Педагогічний Конгрес, який відбувся у Львові в 1935 році.

Конгрес передбачалось провести восени 1914 р., у рік Столітнього ювілею з дня народження Т.Шевченка, щоб вшанувати пам'ять великого поета та прояснити стан українського шкільництва, шлях його подальшого розвитку. Проте світова війна та важкі післявоєнні роки відклали реалізацію цих планів.

У 1931 р. організоване українське учительство. Передова громадськість Галичини вирішили відновити ідею проведення конгресу і його скликанням відзначити 50-літній ювілей товариства "Рідна Школа". Але й цього разу з економічних та політичних причин задуми не були здійснені.

Перший Український Педагогічний Конгрес відбувся лише у листопаді 1935 р. Це було зібрання представників української наукової та мистецької еліти не тільки Галичини, але й усієї